

26/6/2010

Raino Malnes

Kort introduksjon til Craig Parsons *How to Map Arguments in Political Science*

1

En god del statsvitenskap består i, eller involverer, forklaring av politiske beslutninger og handlinger. Craig Parsons *How to Map Arguments in Political Science*, som er pensum i emnet STV1000, beskriver ulike måter å forklare politisk handling på. Hensikten er å sette oss i stand til å identifisere de ulike forklaringsmåtene når de forekommer i faglig analyse. Alle er, som vi straks skal se, skåret over en velkjent lest

2

Ta et dagligdags tilfelle av at noen gjør noe: En kvinne skynder seg nedover Carl Johans gate med en koffert i hånden. Hvorfor? En nærliggende forklaring er at hun forsøker å komme tidsnok til et eller annet, trolig toget, men hun er sannsynligvis sent ute og gjør så godt hun kan med tiden som står til rådighet. Forklaringen viser til et ønske (å komme tidsnok) og en oppfatning (siden tiden er knapp, er det grunn til å skynde seg). I stilisert og mer utfyllende fremstilling ser forklaringen slik ut: *ønske + oppfatning → beslutning → handling*.

Veldig mange forklaringer av det det folk gjør, har denne formen. Det vrirler av dem i hverdagspsykologi. De har dype filosofiske røtter: "Et utgangspunkt for handling er en beslutning – dvs. det hvorfra bevegelsen utgår ... – og utgangspunktet for en beslutning er vår streben og vår mening med det som gjøres", skriver Aristoteles (1973:59) i *Den nikomakiske etikk*. Forklaring av denne formen er god i to henseender. For det første tilfredsstillende den vår trang til å forstå hvorfor folk gjør det de gjør. Hvis det går an å sette en handling i sammenheng med et ønske og en oppfatning (eller flere oppfatninger), har ikke handlingen noe gåtefullt over seg. Vi har nådd en uproblemstisk endestasjon for tanken, for å låne et uttrykk av Galen

Strawson (1994:85). For det andre har mange forklaringer av denne formen høy troverdighet. Det er sannsynligvis sant at utgangspunktet for mye av det folk gjør, er ønsker de går med, og oppfatninger de har dannet seg.

Parsons gjør rede for fire varianter av forklaring som har formen *ønske + oppfatning* → *beslutning* → *handling*. En korfattet fremstilling finnes på s. 11 – 16, under overskriften "The basic framework". Av matrisen på s. 15 fremgår det at de fire variantene, som CP kaller "forklaringslogikker", skiller seg fra hverandre på to måter:

(1) En forklaring kan være

(a) *generell*, i den forstand at den viser til noe som antas å være alminnelig hos mennesker, for eksempel en tenkemåte som forekommer hos så godt som alle, eller

(b) *spesiell* ("particular"), i den forstand at den viser til noe som er eiendommelig og særegent – gjerne en kulturspesifikk tenkemåte.

(2) En forklaring kan legge vekt på

(a) *situasjonen* aktøren befinner seg i, det vil si hennes plassering ("position") innenfor visse ytre omstendigheter, som hun oppfatter slik de er (hun har med andre ord realitetssans), eller

(b) aktørens *forståelse* av situasjonen, det vil si hennes tilbøyelighet til tenke på en bestemt måte i visse situasjoner, uansett om situasjonene gir god grunn til å tenke på denne måten.

Til sammen har vi fire forklaringslogikker: [1a, 2a] generell forklaring som legger vekt på situasjon, [1a, 2b] spesiell forklaring som legger vekt på situasjon, [1b, 2b] spesiell forklaring som legger vekt på forståelse, og [1a, 2b] generell forklaring som legger vekt på forståelse.

Det er på tide med noen eksempler. Første spørsmål: Hvorfor har Iran satt i gang et storstilt program for utnyttelse av atomkraft? Svar: Landets ledere vil styrke landets forsvarsevne, og siden de anser at den største trusselen kommer fra to atommakter – USA og Israel – vil de sette Iran i stand til å forsvare seg med atomvåpen. Denne forklaringen legger vekt på situasjonen – de internasjonale omgivelsene – og den viser til et (antatt) alminnelig trekk ved statsledere: å tenke over hvilken situasjon landet de styrer, befinner seg i, og innrette seg deretter. Forklaringsmåten er [1a, 2a].

Her er en annen forklaring på det Iran gjør: Iveren etter å utvikle atomvånen henger sammen med den religiøse innstillingen til Irans president – hans tro på at verden står foran en kosmisk strid, der det godes kraft endelig vil seire over ondskaper. Dette er en forklaring av kategori [1a, 2b]. Den legger vekt på et trekk ved verdenssituasjonen: den forestående striden mellom godt og ondt. Men det er langt fra alminnelig å anse at situasjonen har dette trekket. Tanken forbindes især med en gren av sjia-islam, som Irans president hører til. Altså legger forklaringen vekt på kulturspesifikk forståelse av det som skjer i verden.

Neste spørsmål: Hvorfor har USA avvist diplomatiske fremstøt fra Iran for å få til kompromissløsning på spørsmål det står strid om? (Dette skjedde, etter alt å dømme, i 2002, da Irans ledere inviterte til forhandlinger om blant annet atomvånenprogrammet.) Svar: USAs ledere hadde et sterkt ønske om at Iran skulle gi etter for alle USAs krav, uten at USA behøvde å komme Iran i møte på noe punkt. Dette ønsket fikk de amerikanske lederne til å tro at betingelsesløs iransk ettergivelse snart ville være en realitet. Denne forklaringen hører hjemme i [1b, 2a]. Den er generell, i og med at den fremhever et alminnelig trekk ved mennesker: ønsketenkning, det vil si tilbøyeligheten til å tenke at verden er slik man gjerne ser at den er. Siden denne tilbøyeligheten innebærer at man er optimist uansett om situasjonen gir grunn til optimisme eller ikke, dreier forklaringen seg om (subjektiv) forståelse snarere enn (objektiv) situasjon.

Mange av Parsons resonnementer er abstrakte og kompakte. Man må gå i nærkamp med teksten får å få tak i meningen. La oss se hvordan slik nærkamp med teksten kan arte seg.

Det jeg har kalt generell forklaring som legger vekt på situasjon – [1a, 2a] – omtales av Parsons som ”strukturell” eller ”posisjonslogisk” forklaring. Han skriver:

... structural claims explain what people do as a function of their position *vis-à-vis* exogenously given ‘material’ structures like geography, a distribution of wealth, or a distribution of physical power (Parsons 2007:12).

Hva slags “funksjon” knytter handling sammen med posisjon? En matematisk funksjon er en relasjon mellom to mengder som er slik at det til hvert element i den første mengden, som kalles et funksjonsargument, tilordnes ett element i den andre mengden, som kalles en funksjonsverdi. Man kan si at en funksjon er en regel som tildeler hvert element, d , av en mengde D ett enkelt element, c , av en mengde C : $d = f(c)$. Eksempel: En viss pengesum i banken (c) gir en viss avkastning på pengene (d), i henhold til regelen (f), som er rentefoten, uttrykt i prosent av bankinnskuddet pr. år.

I forklaring av formen [A1, B1] er funksjonsargumentet aktørens plassering i en bestemt situasjon, mens funksjonsverdien er handlingen aktøren utfører. Hvordan tilordner man en viss plassering en handling? Hva slags regel forteller hvilken funksjonsverdi det blir av et funksjonsargument av dette slaget? Parsons (2007:13) skriver:

A logic-of-position claim explains by detailing the landscape around someone to show how an obstacle course of material or man-made constraints and incentives channels her to certain actions.

Poenget er at muligheter og begrensninger som ligger i landskapet, ressursfordelingen eller maktfordelingen, kanaliserer – det vil si leder – en aktør i retning av å foreta en bestemt handling. Men det trengs mer enn muligheter og begrensninger for å få handling ut av en aktør. Tenk på en renne. Det er vann i den.

Rennen leder vannet i en bestemt retning. Fyll rennen med sand i stedet for vann, og rennen leder ikke lenger det som er i den, noe sted. Det er som i rennen, må med andre ord ha egenskaper som gjør at det lar seg lede av rennen. Tilsvarende må en aktør ha egenskaper som gjør at han lar seg anspore til å handle. Det vil si at en forklaring som har "posisjonslogikk", også må ha en eller annen "aktørlogikk". Hva går aktørlogikken ut på?

Such [logic-of-position] claims require micro-foundations in objective rationality. Only if people are reacting regularly and reasonably to external constraints does it make sense to see external constraints as explaining their actions (Parsons 2007:13).

... rational choice is a necessary component of structural explanation (Parsons 2007: 52).

Det vil si at handling ikke bare er en funksjon av plassering i en bestemt situasjon, men også av en bestemt tilbøyelighet aktører antas å legge for dagen: tilbøyeligheten til å handle rasjonelt. Denne tilbøyeligheten er alminnelig, mens omstendighetene skifter.

To assume rationality is to assume that people know their own preferences over outcomes, tend to be aware of their capabilities relative to their goals and relative to other people, and so choose the actions that will best realize their preferences given their resources, constraints, and the likely actions of others (Parsons 2007:52).

Å være rasjonell er, mer allment, å (a) vite hva man vil, (b) danne seg realitetsstyrte oppfatninger om hva hvilke muligheter man har, og (c) gjøre det man anser at man vil være best tjent med – det vil si: det som gir best mulig utsikt til å få det som man vil.

La oss sammenlikne [A1, B1] med [A2, B1], det vil forklaring som er generell og legger vekt på aktørens forståelse. Parsons kaller ofte forklaring av det siste slaget "psykologisk".

Psychological claims explain what people do as a function of the cognitive, affective, or instinctual elements that organize their thinking, but see these elements as general across mankind, as hard-wired features of 'how human think' (though there may be multiple psychological dispositions – type A people, type B people, etc. – so not all people are necessarily the same). (Parsons 2007:12).

Psychological claims assert that people perceive the world around them through hard-wired instincts, affective commitments, and/or cognitive shortcuts” (Parsons 2007:13).

Forklaring av dette slaget viser til et eller annet generelt og fastspikret trekk ved mennesker. Legg merke til at det samme gjelder forklaring av formen [A1, B1]. Å oppfatte en situasjon på en realitetsstyrt måte og innrette seg etter verden slik den er, er også – antar mange – et generelt, fastspikret trekk ved mennesker. Forskjellen mellom de to forklaringsmåtene er at [A1, B1] bygger på den forutsetningen av aktører er rasjonelle, mens [A2, B1] viser til en aller annen form for sviktende rasjonalitet. Ønsketenkning er tidligere nevnt. Å være tilbøyelig til å tro at verden er slik man ønsker at den skal være, er irrasjonelt.

Legg også merke til at forklaring av formen [A1, B1] er en variant av psykologisk forklaring, og forklaring av formen [A2, B1] er en annen variant. Altså er det litt uheldig at Parsons omtaler bare [A2, B1] som psykologisk forklaring. Kanskje ville det vært mer treffende å kalle [A2, B1] *psykopatologisk* forklaring, skjønt noen vil nok reservere seg mot den tanken at ønsketenkning og andre former for mild rasjonalitetssvikt hører hjemme i sykdomslæren.

Over til [A2, B2]: spesiell forklaring som viser til aktørens forståelse. Parsons (2007:12) omtaler den slik:

Ideational claims explain what people do as a function of the cognitive and/or affective elements that organize their thinking, and see these elements as created by certain historical groups or peoples.

Utrykk som "ideational claims", "ideational explanation" og "ideational logic" (Parsons bruker alle) har ingen god norsk oversettelse. "Ideasjonell" klinger dårlig på

norsk (men kanskje ikke dårligere enn "ideational" på engelsk). Oversettelsen "idealistisk forklaring" gir lett uheldige assosiasjoner. Hvorfor kan vi ikke like gjerne snakke om ideer og idéforklaring? Parsons (2007:95) sier:

A more mellifluous [velklingende] option would be to label the cause in this category simply as 'ideas'. But that would confuse things substantively, since 'ideas' is best employed to designate just one kind of ideational element that is different from practices, symbols, identities, or culture.

Poenget er altså at betegnelsen "ideer" blir for snever. Forklaring av formen [A2, B2] viser til spesielle tenkemåter som ikke alltid kaller på denne betegnelsen. Ta forklaring som dreier seg om "identitet". (Dette er et ytterst diffust begrep, som bør brukes med forsiktighet, men ofte brukes på veldig urforsiktig vis.) La oss si en person lar være å gjøre et eller annet han ville hatt fordel av, for eksempel snike på trikken ved midnattstid julaften (da sannsynligheten for kontroll er null), og tenker: "Det er ikke *meg* å gjøre noe slikt". Man kunne forklare handlingen ved å vise til at denne personen har den ideen at sniking er galt. Men det er kanskje mer treffende å si at han ser seg selv på en bestemt måte – som et tvers igjennom rettskaffent menneske. Det er en anskuelsesforklaring snarere enn en idéforklaring.

Uansett hvordan vi velger å omtale disse og andre ting, er det om å gjøre å uttrykke seg på en måte som ikke er egnet til å skape misforståelse (som i sin tur for eksempel kan føre til skinnuenighet). Det er fint at Parsons er nøye med hvilke ord kan bruke. Men det hender han ikke er nøye nok. På s. 32 sier han at forklaring av formen [A2, B2] hviler på den forutsetningen at det er kontingens ("contingency") i universet. Men mye tyder på at han blander sammen to helt ulike betydninger av "kontingens". Hvilke? Svaret kommer i den tredje forelesningen.

Her er et eksempel på [A2, B2]: forklaring som er spesiell og viser til aktørens forståelse av situasjonen. Den er hentet fra en artikkel av Perry Anderson (2009), som handler om det italienske kommunistpartiets (PCI) opptreden etter andre verdenskrig. Ifølge Anderson benyttet ikke PCI muligheten som fantes for å få til radikal sosial og politisk endring på et tidspunkt da kommunistene sto sterkt i

folkevalgte organer. Hvorfor? Fordi ledelsen i kommunistpartiet var ute av stand til å tenke på sosial omveltning som noe annet enn et langsom, møysommelig arbeid for å vinne folks sinn. De tolket situasjonen på grunnlag av den formeningen at samfunnet utvikler seg gjennom mentalitetsendring, ikke institusjonell omveltning. Anderson (2009) skriver at PCI

... assimilated and reproduced the dominant strain in a pre-existent Italian culture of long standing. This was the idealism which had found its most powerful, though by no means unique modern expression in the philosophy of Benedetto Croce ... Between the fall of the Roman Empire and the completion of the Risorgimento [samlingen av Italia til én stat], Italy never knew a peninsular state or aristocracy, and most of the time was subject to an array of conflicting foreign powers. The result, for long stretches, was to create an overwhelming sense of the gap between past glory and present misery among its educated elites. From Dante onwards, there developed a tradition of intellectuals with a strong sense of their calling to recover and transmit the high culture of classical antiquity, and imbued with the conviction that the country could be put to rights only by the impress of revivifying ideas ... Culture was not a sphere distinct from power: it was to be the passport to it.

In good measure, Italian Communism inherited this habit of mind. ... 'hegemony' was a cultural and moral ascendancy to be won consensually within civil society, as the real foundation of social existence, which could eventually assure peaceful possession of the state, a more external and superficial expression of collective life. On this view, the commanding position the party had won in the intellectual arena showed it was on track to ultimate political victory.

De italienske kommunistlederne mente (Ifølge Anderson) at veien til sosial omveltning måtte gå gjennom intellektuelt hegemoni. Dette er en anskuelse, som (angivelig) påvirket hvordan de så på (skuet) verden.

Hvor kommer anskuelser fra? Parsons (2007:102) sier:

Ideational logic suggests that certain historically situated people develop their own ways of interpreting the world around them, and that this shapes how they act.

Ethvert menneske er selvsagt historisk situert, i den forstand at hun hører til et eller annet sted – gjerne flere steder samtidig eller etter hverandre – og lever innenfor et eller annet tidsrom. De italienske kommunistene hørte til en kultur der

visjoner og idealer ble tillagt større betydning enn materielle og institusjonelle forhold.

Det kan oppstå stor eller liten forskjell mellom mennesker på grunn av tilhørighet til en bestemt kultur. Forklaring av formen [A2, B2] går ut på at det er disse forskjellene vi først og fremst bør bry oss om når vi analyserer hvorfor politiske aktører gjør det de gjør. (Bemerk at dette, i likhet med [A1, B1] og [A2, B1] er psykologisk forklaring.)

Den siste formen for forklaring som Parsons beskriver, er spesiell og viser til situasjon [A1, B2]. Den får vente til forelesningene.

Litteratur

Anderson, Perry. 2009. An invertebrate left. *London Review of Books*, 12. mars. Hele artikkelen finnes her: www.lrb.co.uk/v31/n05/ande01.html

Aristoteles. 1973. *Etikk*. Oversatt av Anfinn Stigen. Oslo: Gyldendal.

Parsons, Craig. 2007. *How to Map Arguments in Political Science*. Oxford: Oxford University Press.

Strawson, Galen. 1994. *Mental Reality*. Cambridge, Mass.: MIT Press.